

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

Divadlo hrané dětmi součástí dramatické výchovy

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Pokorný

Autor práce: Lenka Bečková

Studijní obor: Pedagogika volného času

Forma studia: kombinovaná

Ročník: III.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách a to se schválením mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

20. března 2013

.....
Lenka Bečková

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Jiřímu Pokornému za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Zároveň děkuji za konzultace o tématech v mé práci, za podnětné připomínky. Zároveň děkuji mé rodině za trpělivost a podporu.

OBSAH

1. ÚVOD	5
2. DRAMATICKÁ VÝCHOVA	7
2.1 Co je dramatická výchova.....	7
2.1.1 Cíle dramatické výchovy.....	9
2.1.2 Klíčové hodnoty dramatické výchovy.....	10
2.2 Metody dramatické výchovy.....	12
2.2.1 Hra v roli jako základní metodický princip.....	14
2.2.2 Pohyb a pantomima.....	17
2.3 Uplatnění dramatické výchovy.....	19
2.3.1 Dramatická výchova v MŠ.....	19
2.3.2 Dramatická výchova v současné škole.....	21
2.3.3 Dramatická výchova v zájmovém vzdělávání.....	23
3. DRAMATICKÁ VÝCHOVA A DIVADLO	25
3.1 Co má dramatická výchova společného s divadlem.....	25
3.2 Hraní divadla součástí dramatické výchovy	26
4. O DIVADLE I VŠEOBECNĚ	27
4.1 Co je divadlo.....	27
4.1.1 Divadlo a děti.....	28
4.2.1 Stručný přehled vývoje dětského divadla.....	28
4.2 Dětské divadlo – divadlo hrané dětmi.....	30
4.2.1 Divadlo pro děti.....	31
4.2.2 Dětské divadelní představení.....	31
4.2.3 Úloha divadla hraného dětmi	32
4.2.4 Pohádka, pohádka a děti.....	33
5. ZÁVĚR	36
Seznam použitých zdrojů	37

1. ÚVOD

Celá má práce je zaměřena na celkové vyzdvižení důležitosti dramatické výchovy a divadla. Dramatická výchova je považována za metodu, která svým působením pozitivně ovlivňuje osobnostní a sociální rozvoj člověka i dítěte. Divadlo je vlastně umění, které nám skrze obrazy chování a jednání lidí ukazuje možnosti žití reálného života. Zda do vlastní realizace divadla zapojíme děti, které se stanou hlavní součástí divadelního jednání, vytvoříme dětské divadlo neboli divadlo hrané dětmi.

Mým cílem je poukázat na to, že divadlo hrané dětmi, je součástí dramatické výchovy a zároveň získat mnoho podnětných poznatků a cenných zkušeností pro mne osobně. Poukázat na smysluplnou provázanost dramatické výchovy s divadlem, na to, jak se dramatická výchova prolíná právě v mnoha nejčastěji používaných metodách, principech i cílech s divadlem.

Jednotlivé kapitoly v této práci vznikaly na základě získaných poznatků z knih autorů, kteří svou činnost teoretickou i praktickou věnovali dramatické výchově, divadlu a dětem.

Celá práce se skládá z pěti kapitol. První kapitola je vlastní úvodní slovo, které má za cíl seznámit ve zkratce s obsahem této práce. Druhá kapitola pracuje s vymezením pojmu dramatická výchova. Seznamuje nás s metodami používanými v dramatické výchově a s jejím uplatněním v oblasti výchovy a vzdělávání. Hlavním cílem této kapitoly je vyzdvihnout roli dramatické výchovy v oblasti všestranného rozvoje osobnosti dítěte i mladého člověka. Třetí kapitola se zabývá spojitostí dramatické výchovy a divadla s cílem objasnit, zda divadlo je součástí dramatické výchovy. Čtvrtá kapitola se věnuje divadlu, jehož součástí jsou děti. Seznamuje nás s pojmy: dětské divadlo, divadlo hrané dětmi nebo divadlo pro děti. Cílem této kapitoly je poukázat na přínos divadla dětem. Pátá kapitola je závěr této práce. Cílem závěrečné kapitoly je shrnutí a zhodnocení získaných poznatků během mé práce.

Tato práce je tvořena a sestavována z postupně získávaných poznatků z odborné literatury, publikací autorů, kteří svůj pracovní život věnují teoretickým i praktickým zkušenostem z oborů dramatická výchova, divadlo a snaží se propojit dramatickou výchovu s divadlem a začlenit ji do života dětí.

Velice podnětná a přínosná je pro mě literatura Evy Machkové, Lud'ka Richtera, Hany Cisovské. Díky spojení praktičnosti a odbornosti, které vložili do svých knih a publikací, jsem mohla porovnávat jejich získané zkušenosti se svými. Ze stránky odborné z oblasti metod a technik dramatické výchovy mě velice oslovila kniha Josefa Valenty. Zároveň nesmím zapomenout na čerpání z knih a publikací autorů Kristy Bláhové, Reynolda Beana, Radka Marušáka, Anny Baudisové, Dominique Mégrierové, Aleny Urbanové, Ivany Veltrubské, Evy Svobodové, Hany Švejdové.

2. DRAMATICKÁ VÝCHOVA

Tato kapitola se věnuje vysvětlení pojmu dramatická výchova. Zaměřuje se na to, oč vlastně dramatická výchova usiluje, jaké jsou její cíle i hodnoty. Ukazuje nám druhy metod a principů, které dramatická výchova uplatňuje k naplnění svých cílů. Zamýšlí se také nad tím, jak působí na člověka. Vyzdvihuje její nezastupitelné role při formování člověka skrze používání metod působících na jeho celkový osobnostní i sociální rozvoj. Tato kapitola se také zabývá možnostmi uplatnit dramatickou výchovu v praxi, a to při výchově i vzdělávání dětí a mládeže.

2. 1 Co je dramatická výchova

Dramatická výchova je podle Lud'ka Richtera určitě právem považována za metodu působící na osobnostní a sociální rozvoj účastníků, a to hlavně formou dramatické hry. Svým působením se zaměřuje na obrazotvornost, tvořivost, citovou výchovu, vztahy ve skupině, samostatné myšlení. *Dramatická výchova usiluje o co nejvšestrannější kultivace člověka tím, že ho učí vytvářet plnohodnotné vztahy ke světu jednáním jako specifickým způsobem komunikace, a to na modelech divadelní nápodoby obrazu světa a vztahů v něm, pomocí divadelních postupů a principů, přičemž tvorba divadelní inscenace je dílčím cílem a zároveň prostředkem tohoto procesu.*¹

Eva Machková popisuje, že skrze vlastní jednání a bezprostředním poznáváním různých sociálních vztahů i dějů se vše přenáší do aktuální reálné praxe zúčastněného jedince a dochází tím k tomu, že je vlastně dramatická výchova učení na základě zkušeností. Proto dramatická výchova poznává, prozkoumává a chápe mezilidské vztahy, vzniklé situace. Toto vše se podle Evy Machkové odehrává poznáváním fiktivních situací právě prostřednictvím hry v roli a dramatickým jednáním v dané situaci. Tento proces nemusí vždy vytvořit produkt (představení).²

¹ Srov. RICHTER, L. *Praktický divadelní slovník*. Praha: Společenství pro pěstování divadla pro děti a mládež Dobré divadlo dětem, 2008, s. 37. ISBN 978-80-902975-8-6.

² Srov. MACHKOVÁ, E. *Úvod do studia dramatické výchovy*. 2., upravené vydání. Praha: NIPOS, 2007, s. 32. ISBN 978-80-7068-207-4.

„Dramatická výchova usiluje o co nejvšestrannější kultivaci člověka tím, že ho učí vytvářet plnohodnotné vztahy ke světu jednáním jako specifickým způsobem komunikace, a to na modelech divadelní povahy.“³

Dramatická výchova podle Evy Machkové vede k sebepoznání a sebekontrolě, umožňuje posílit zdravé sebevědomí založené na vědomí své ceny pro druhé, vede k uvědomění si svých omezení. U hráče se vytváří osobní jistota a odstraňují se pocity vedoucí k nezdravému sebepozorování. Člověk vlastně poznává sám sebe, své nitro. Každý hráč skrze dramatickou výchovu dostává příležitost vyjádřit se, poznávat druhé a uvědomovat si, že má svou hodnotu i pro okolní svět. Nejméně průbojně, ostýchavě, málo úspěšné dítě má příležitost cítit se potřebným pro druhé, vstoupit do role, jaká mu dosud byla odepřena a jakou možná v životě ani nikdy mít nebude, zakusí ji však jako svou možnost. Každé dítě tu má příležitost vyjádřit se v situaci, kdy je respektováno a přijímáno a tím jistotu získat. Dramatická výchova dává i příležitost pro silně dominantní nebo egocentrické děti, které by si měly uvědomit své skutečné místo mezi druhými, naučily se je respektovat, brát na ně ohled, aby pochopily, že nikdo není nejlepší ve všem.⁴

Krista Bláhová ve své knize udává, že dramatická výchova je obor zabývající se sociálním učením. V jejím obsahu a metodách se prolínají poznatky a principy především z oboru dramatických umění, pedagogiky a psychologie. Hlavním a zároveň základním stavebním kamenem je fiktivně navozená dramatická situace založená na mezilidské interakci a využívající simulačních a rolových her k aktivnímu poznávání světa, člověka, společnosti a sama sebe.⁵

Na závěr této kapitoly se odkazují na Josefa Valentu, na jeho pracovní definici: Dramatická (resp. divadelní) výchova je systém řízeného, aktivního, sociálního a antropologického učení dětí či dospělých založená na využití základních principů dramatu a divadla, se zřetelem na jedné straně:

- ke kreativně-uměleckým (divadelním a dramatickým) a
- k pedagogickým (výchovným či formativním) požadavkům a

a na straně druhé:

- k bio-psycho-sociálním podmínkám (individuálním i společným možnostem dalšího rozvoje zúčastněných osobností).

³ RICHTER, L. *O divadle (nejen) pro děti*. Praha: Společenství pro pěstování divadla pro děti a mládež Dobré divadlo dětem, 2006, s. 61. ISBN 978-80-902975-6-0.

⁴ Srov. MACHKOVÁ, E. *Úvod*, s. 54.

⁵ Srov. BLÁHOVÁ, K. *Uvedení do systému školní dramatiky - Dramatická výchova pro učitele obecné, základní a národní školy*. Praha: IPOS, 1996, s. 22. ISBN 80-7068-070-9.

Valenta skrze tuto definici definuje dramatickou výchovu jako estetickovýchovný obor. Dramatická výchova je tedy estetická výchova.⁶

Podíváme-li se na názory jednotlivých autorů, ať je to Eva Machková, Luděk Richter, nebo Krista Bláhová, tak můžeme potvrdit, že dramatická výchova má zcela nezastupitelnou roli na osobnostním a citovém rozvoji člověka. Velkou mírou se zasluhuje o poznání světa, společnosti i vztahů mezi lidmi.

2.1.1 Cíle dramatické výchovy

„Obecným a hlavním cílem dramatické výchovy je umělecko-estetický, osobnostní a sociální rozvoj jedince.“⁷

Jak uvádí Hana Cisovská, cíle dramatické výchovy ovlivňují postoje (osobnostní stránku kognitivní, emotivní i stránku konativní). Postoje se promítají do hry, hrané postavy, do řešení situace a konfliktu v ní. Nemalou mírou dramatická výchova pomáhá rozvíjet nejednu řadu schopností a budovat tak dovednosti. Specifickou schopností je hlavně tvořivost, která umožňuje poznat a rozvinout vlastní schopnosti a dovednosti v důsledku nároku řešení dané situace, ve které se jako hráči ocitáme. Dále dramatická výchova rozvíjí vědomosti, které jsou nezastupitelné samy o sobě a podporují rozvoj postojů, schopností a dovedností. V dramatické výchově jsou to především vědomosti o sobě samém, o vztazích, o komunikaci, o emocích.⁸

Eva Machková formulovala cíle, aby směřovaly k osobnosti žáka a k jeho potřebám. Považovala tento přístup za žádoucí a potřebný pro celé školství, ale v dramatické výchově vlastně souvisí s podstatou oboru.

Cíle dramatické výchovy lze formulovat ve třech základních rovinách:

1. V rovině dramatické

- dovednosti v dramatické oblasti
- vědomosti v dramatických aktivitách

⁶ Srov. VALENTA, J. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008, s. 40. ISBN 978-80-247-1865-1.

⁷ CISOVSKÁ, H. *Možnosti dramatické výchovy v rozvoji osobnostně sociální kompetence budoucích učitelů*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003, s. 96. ISBN 80-7042-295-5.

⁸ Srov. Tamtéž, s. 97.

2. V rovině sociální

- struktura skupiny, vztahy ve skupině, dynamika
- poznávání života a světa lidí

3. V rovině osobnostní

- psychické funkce (komunikace, obrazotvornost, myšlení...)
- schopnosti (tvořivost, inteligence)
- motivace, zájmy
- postoje⁹

2.1.2 Klíčové hodnoty dramatické výchovy

V souvislosti s dramatickou výchovou jako celkem lze hovořit o jejích hodnotách, tedy o tom, co svými principy a metodami nabízí zúčastněným lidem a jejich prostřednictvím i společnosti. Hodnoty dramatické výchovy jsou jí vlastní a existují bez ohledu na to, zda a v jaké míře je jednotlivé instituce, formy či učitelé dramatické výchovy využívají. Cíle jsou preferencí těchto hodnot dramatické výchovy, které pro svou práci instituce či jednotliví učitelé v určité pedagogické situaci zvolí. Mnohdy ovšem se cíle a hodnoty kryjí a je těžko je od sebe odlišit.¹⁰

Eva Machková považuje za první nejdůležitější skupinu hodnot **sociální rozvoj**. Jiní autoři tuto hodnotu formulují jako sociální uvědomělost. Jde tedy o dovednost vnímat druhé, jejich stanoviska, pocity, motivace a příslušné jednání. Drama nám dovoluje se v určité situaci a okolnostech stát někým jiným a přijmout jeho roli. Ztotožnit se s oním člověkem a rozpoznat, jak a proč se rozhoduje a jak v důsledku toho jedná a vnitřně ho poznat. Neméně důležitou hodnotou dramatické výchovy je **příležitost ke spolupráci**, protože je to činnost skupinová a skupina vytváří hru společně, sdílí společné aktivity, jejich prožívání. Na spolupráci a souhře, schopnosti domluvy a smysluplné vzájemné reakce (vespolné jednání) závisí její fungování. Vytváří se tu společné partnerství v demokratické atmosféře, všichni dávají i přijímají, aby mohli vytvořit něco společně. I školní outsider tu dostává příležitost objevit a uplatnit svoje přednosti, být potřebný pro druhé a tím i do jejich společenství nejen formálně patřit, ale také být opravdu akceptován a

⁹ Srov. MACHKOVÁ, E. *Jak se učí dramatická výchova Didaktika dramatické výchovy*. 2. vydání. Praha: Akademie múzických umění v Praze, divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky, 2007, s. 35. ISBN 978-80-7331-089.

¹⁰ Srov. MACHKOVÁ, E. *Úvod*, s. 51.

zároveň pochopen. Jednou do určité míry samostatnou skupinou hodnot, jak uvádí Eva Machková, tvoří **rozvíjení komunikativních dovedností**, a to v celé jejich šíři, nejen ve složce verbální, ale i v neverbální, v pohybu, v komplexním výrazu. V první řadě jde o schopnost vyjádřit svoje myšlenky, postoje a pocity, sdělit je tak, aby byly srozumitelné pro druhé, ale také umět přijímat myšlenky, postoje a pocity druhých, porozumět jejich významu i tzv. podtextu, tj. i jejich motivaci, cíli a účelu, pochopit, „co tím chce druhý říci“. Znamená to tedy také umět naslouchat. K těmto dovednostem patří v oblasti verbální komunikace plynulost řeči, dostatečná slovní zásoba, schopnost formulovat a v nonverbální komunikaci (mimika obličeje, gestikulace, proxemika, kinezika – pohyby celého těla) ¹¹

Další z klíčových hodnot dramatické výchovy, které popisuje Eva Machková, je **rozvíjení obrazotvornosti a tvořivosti**. Tyto schopnosti a psychické funkce se týkají jak umění, tak v podstatné míře vztahu k životu, k lidem. V dramatické výchově se dále rozvíjí **schopnost kritického myšlení**. Jedná se o situace nastolené ve hře a okolnostech, kde sociální role a charaktery představují problém k řešení. Důležitou skupinou hodnot tvoří **emocionální rozvoj**, což je zkušenost s různými emocemi, pochopení, že člověk potřebuje city, které jsou součástí vnitřního života, mít je pod kontrolou a nenechat se jimi ovládat. ¹²

Poslední významnou skupinou cílů a hodnot podle Evy Machkové je **estetický rozvoj, umění a kultura**. Dramatická výchova uvádí děti a mladé lidi do divadelního umění tím, že poskytuje zkušenosti, které jsou jeho trvalou a nezbytnou součástí – s jednáním a hrou v roli, s konfliktem, s dramatickou situací, dramatickým dějem, s dramatickým dialogem, po jisté zkušenosti s improvizovanými hrami i se základy dramatické výstavby. V případě, že součástí práce je veřejné vystoupení, seznamují se hráči i se složkami divadla – s herectvím jakožto uměním charakterizovat postavu, s režii jako s uměním vytvářet souhrou všech složek sdělení srozumitelné divákovi, se scénografií jako dramatickou organizací prostoru, se scénickou hudbou, s osvětlováním, líčením a kostýmováním, se všemi divadelními řemesly a technikami. Mladý člověk se tak postupně učí vytvářením inscenací rozumět divadlu zejména jako dobrý, vnímavý a chápavý divák. ¹³

V druhé publikaci Eva Machková prezentuje rozvíjení **obrazotvornosti** (představivost, fantazie) a **tvořivosti** jako jednu z důležitých hodnot a úkolů dramatické výchovy. Uvádí, že rozvíjení představivosti a fantazie, podpora a uplatnění intuice a působení na rozvoj

¹¹ Srov. MACHKOVÁ, E. *Úvod*, s. 51.

¹² Srov. Tamtéž, s. 53-54.

¹³ Srov. Tamtéž, s. 55.

tvořivosti je jedna z rozhodujících úkolů dramatické výchovy. Její podstata je zejména v tom, že vytváří protiváhu k jednostranně intelektuálnímu a zatěžujícímu školnímu vyučování. Existují lidé, u nichž imaginativní a intuitivní myšlení převažuje, a nemají dost štěstí nebo technických předpokladů k tomu, aby se včas dostali na uměleckou školu, a tak jsou zpravidla chápáni jako méně schopní, což podle Evy Machkové vychází z toho, že neodpovídají akademickým představám o inteligenci ze školského hlediska. Dramatická výchova dává podle Evy Machkové příležitost k sebevyjádření prostřednictvím umění. Uspokojuje lidskou potřebu být společností, skupině, školní třídě užitečný, získat jejich uznání či pochopení. Může ukázat, co má jedinečného a zvláštního, čím se od nich liší, čím jim může být prospěšný. Tímto procesem jedinec získává jistotu, zařazuje se do společnosti, zbavuje se různých zábran, které mohou vést k více či méně nápadným změnám sociálního přizpůsobení a schopnosti jedince přiměřeně fungovat ve společnosti.¹⁴

Na co bych zde chtěla pozitivně reagovat, je popisující jev autorky týkající se předpokladů akademických představ o inteligenci ze školského hlediska. Tento jev by mohlo odstranit včasné zapojení žáka do hodin dramatické výchovy. (Tak jako matematický seminář připravuje děti na matematické školy, tak by mohla fungovat i dramatická výchova).

Neméně důležitým úkolem dramatické výchovy je **výchova citová** (příležitost k ventilování vlastních kontrolovaných a tlumených citů). Neméně pak důležitým úkolem je podle autorky dávat příležitost a podporovat k **samostatnému, osobitému myšlení** (umět vyjadřovat své myšlenky).¹⁵

2.2 Metody a principy dramatické výchovy

Vysvětlením pojmu metoda se podrobně zabývá Josef Valenta ve své knize „Metody a techniky“:

- **celý systém dramatické výchovy** lze označit pojmem metoda – celý systém je soukolím, jehož pohyb má výchovné předpoklady a proto je možno nazvat dramatickou výchovu jednoduše metodou.

¹⁴ Srov. MACHKOVÁ, E. *Metodika dramatické výchovy zásobník dramatických her a improvizací*. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2011, s. 18. ISBN 978-80-7068-250-0.

¹⁵ Srov. MACHKOVÁ, E. *Úvod*, s. 18-19.

- pojmem metoda lze označit **základní koncepční metodologický princip systému**, na kterém je dramatická výchova založena. Na základě tohoto pohledu Valenta poukazuje na to, že metodou dramatické výchovy je metoda divadla, anebo je základní metodou hra v roli.
- metodou lze označit i **specifický styl práce** školy, osobnosti.
- **soubor nebo skupinu dílčích postupů, respektive jejich společný princip**, jde také označit pojmem metoda. Např. princip činnosti, která obsahuje dílčí metody a techniky (narativní pantomima, ozvučená pantomima)
- za pojem metoda lze označit i **konkrétní postup**, z kterého vyplývá v praxi konkrétní činnost učitele a žáka. Např. výběr jednoho z dílčích druhů metod verbálně-zvukových – dabing, který se stává metodou sám o sobě.¹⁶

„Metoda výchovy a vyučování je určitý způsob činnosti, kterým se žáci zmocňují v průběhu edukační akce určitého učiva tak, že u nich (ideálně) nastává učení a z něj vyplývající osvojení učiva; spojitě s tím tvoří jev zvaný „metoda“ též činnost učitele, kterým je žákova činnost, respektive žákovo učení navozováno a řízeno; tyto činnosti žáka i učitele tvoří (ideálně) společný celek, jímž je naplňován výchovný a vzdělávací cíl.“¹⁷

Obecné metody dramatické výchovy podle Valenty pramení ve využití dvou principů:

- principu divadelnosti – v lidské schopnosti tvořit/hrát fikci (fiktivní situaci, fiktivní jednání...)
- principu dramatickosti – zaměření hry na/ve fikci/hry „jako“ (řešení jednáním rozporů, konflikty...)

Tyto principy jsou spjaté v divadle a měly by být spjaté i v dramatické výchově.¹⁸

Základní třídění metod dramatické výchovy podle Valenty:

1. Metoda, která nemá v dramatické výchově chybět

Metoda (ú)plné hry, je fakticky metodou univerzální, schopnou naplňovat prakticky všechny cíle dramatické výchovy a operovat prakticky ve všech jejích úkolových oblastech.

¹⁶ Srov. VALENTA, J. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008, s. 46 - 47. ISBN 978-80-247-1865-1.

¹⁷ Tamtéž, s. 47.

¹⁸ Srov. Tamtéž, s. 51.

2. Metody, bez kterých by se dramatická výchova neměla obejít, které činí dramatickou výchovu divadelně-dramatickou

Metody pantomimicko-pohybové, vyžadují od hráčů pohyb a naopak nevyžadují od hráčů zvuk a řeč. Vedle pohybu je dalším definičním prvkem této skupiny „nepohyb“, tedy zastavení práce svalů a sdělováním právě tím, že se nepohybují a že zůstávají při „nepohybu“ v jisté konfiguraci, která tvoří výraz.

Metody verbálně-zvukové, jsou založeny na slově či zvuku, jehož tvoření je tu rozhodujícím a hlavním principem a úkolem.

3. Metody, které svou povahou nejsou typické pro drama

Metody graficko-písemné, jsou postupy doplňující a podporující metody základní. Metody jsou v jádru založeny na tom, že žák vytváří, jak určitý písemný nebo kreslený, malovaný, rýsovaný atd. artefakt.

Metody materiálově-věcné, odvozují svůj název od skutečnosti, že základem postupů je práce s jistou hmotou – materiálem (v prostoru), kterým není v tomto případě lidské tělo.¹⁹

Základní metodou dramatické výchovy podle Evy Machkové je **improvizace** – **improvizované hry** – v jejich procesu se děti učí o sobě, o své roli ve světě, kde motivačním prvkem je dobrá dětská literatura, na které je založena improvizace. Spouští obrazotvornost skupiny a skrze učitele podněcuje k jejich vlastním interpretacím, situacím a příběhům k vytváření vlastního stylu. Dítě se skrze knihu s postavou ztotožňuje.²⁰

Další z užívaných metod podle Evy Machkové je **pohyb a pantomima** – neverbální způsob komunikace. Pohyb je starší komunikační prostředek než řeč a stojí i na počátku divadla. Všem hráčům dovolují pohyb a pantomima prozkoumat jednání ve snadné formě, protože nekladou nárok na jednání fyzické se slovním. Pohybem a pantomimou se u hráčů rozvíjí schopnost vyjadřovat se úsporně a věcně se smyslem pro rytmus a prostorové vnímání. Tyto formy usnadňují i práci s početnou skupinou.²¹

¹⁹ Srov. VALENTA, J. *Metody a techniky*, s. 123–207.

²⁰ Srov. MACHKOVÁ, E. *Úvod*, s. 89.

²¹ Srov. Tamtéž, s. 93-94.

2.2.1 Hra v roli jako základní metodický princip

Valenta chápe hru v roli v dramatické výchově jako základní metodický princip, kterým se dramatická výchova odlišuje od jiných edukačních systémů (např. osobnostní a sociální výchova).

Role je chápána jako:

systém očekávání – vůči jedinci, vůči jeho chování, zaujímá jiný postoj než on sám (ve skutečnosti ředitel podniku – v divadle role žebráka...)

soubor vnějších projevů chování a jednání jedince – přímé rolové jednání (např. učitelka uděluje poznámku, ředitel chce uvařit kávu od sekretářky, trenér a fotbalista)

vnitřní model – vnitřní představa jedince o ztvárnění určité role (uvnitř)²²

Josef Valenta zároveň považuje **hru v roli** za základní metodiku dramatické výchovy. Vysvětluje, že svůj život žijeme prostřednictvím sociálních rolí. Máme však možnost na sebe brát i role jiné, které nežijeme. Hrou tedy napodobujeme jinou skutečnost. Podmínkou vstupu do tohoto světa je převzetí role hráče nebo herce. Uvnitř role hráče přijímáme další jiné role (role krále, vodníka). Role vyžaduje svým chováním vytvořit obraz fiktivní postavy, která je v jiné situaci. Hraní rolí je metoda, která vede k plnění cílů na základě většinou improvizovaného rozehrání a následné reflexe fiktivní dramatické situace s výchovným obsahem.²³

Hra v roli je podle Luďka Richtera improvizovaná dramatická hra, v níž hráč do situací vstupuje jako přesně vymezená postava, slouží k poznávání situací z hlediska druhých lidí, často životních spoluhráčů či protihráčů. Může být i metodou hledání inscenačního materiálu. Také, jsou-li do hry v určených rolích vtahováni divadelní diváci, začíná prostor pro improvizaci.²⁴

Proměna hráče v jinou skutečnost, jak popisuje Josef Valenta, je rolová hra, která se může vytvářet těmito typy:

Simulace. Kdy hráč hraje sebe ve fiktivních situacích, skutečnosti „nepřítomných“ ve hře ale „přítomných“ v okolnostech. V simulační hře dochází ke střetu dramatické výchovy se sociálně-psychologickým výcvikem, osobnostní a sociální výchovou, např. i globální výchovou.

²² Srov. VALENTA, J. *Metody*, s. 52.

²³ Srov. Tamtéž, s. 53.

²⁴ Srov. RICHTER, L. *Praktický divadelní slovník*. Praha: Společenství pro pěstování divadla pro děti a mládež Dobré divadlo dětem, 2008, s. 58. ISBN 978-80-902975-8-6.

Alterace. Kdy hráč vstupuje do role jiné osoby, hraje někoho zcela jiného než je on sám, jiné postavy, avšak bez hlubšího psychologického zpracování, klíčové je tu hrát zejména postoj oné postavy, případně její sociální status, roli a k tomu příslušnou komunikaci. Tvoříme hrou vesměs zcela jiného člověka.

Role si žádá, aby hráč hrál (ztvárněl):

- určitou činnost (např. malování, vaření, hledání), či jiné aktivity, vyžadující roli
- komunikaci s ostatními postavami hry i se sebou samým
- určité atributy postavy (radostný projev mimiky v důsledku radosti, kterou prožívá...)
- nějaký postoj k problému řešenému v dramatické hře
- aby hrál též něco jiného než člověka (zvíře, nějakou věc, nerost...)

Charakterizace. Hlubší zpracování hry. Jde hlouběji do vnitřních motivací a postojových rozdílů postavy a vytváření jejího vnitřního života. Definičním prvkem je zobrazování individuálnosti a složitosti vnitřního života postavy.

Autentické sociální role. Hry, kterými se hráč formuje i učí a role přijímá samovolně (vtipálek, vůdce třídy), získané při činnostech (mluvčí skupiny při koordinaci)²⁵

Podle Radka Marušáka má rolová hra v dramatické výchově mnoho podob. Uplatňuje se i ve hrách a cvičeních, kdy jde zejména o jejich správné provádění nebo o dodržení jistých pravidel, nikoli o konání či jednání za postavu, která pomáhá aktivně ve cvičení či hře. Pro dramatickou výchovu je zásadní uplatnění rolové hry ve fiktivních situacích (zejména dramatických – obsahující konflikt, problém), tedy využívání role, v níž hráč za postavu koná nebo jedná.

Rolová hra zrcadlí zkušenosti, díky rolí a fikci vstupujeme do světa, jenž je nám vzdálen v čase, místě, osobách i vztazích. Role nám otevírá cestu do tohoto světa, dává nám příležitost uplatnit sama sebe ve hře modelující svět teď a tady a zároveň umožňuje nechat na sebe dopadnout odlesk osoby jiné. Získáváme novou zkušenost, proměňujeme svět slov a verbalizovaných forem ve světě dění, konání a „jevení“. Porozumění jevu se mění, obohacuje, prohlubuje či potvrzuje na základě zpřítomnění, zprostředkování jiné skutečnosti na základě psychofyzického či psychopatického modelování, tj. modelování, jehož tvůrcem i prostředkem je celý člověk – jeho tělo i mysl.²⁶

²⁵ Srov. VALENTA, J. *Metody*, s. 54-59.

²⁶ Srov. MARUŠÁK, R. a kol. *Dramatická výchova v kurikulu současné školy – využití metod a technik*. Praha: Portál, 2008, s. 13. ISBN 978-80-7367-472-4.

Uplatnění herního principu jako základního metodologického východiska podporuje zájem dětí. Dobře vystavěná, využitá, zadaná a hraná herní aktivita přináší prožitek. Hra v dramatické výchově je hrou celostní, počítá s racionálním i emocionálním zasažením hráče. Fikce ve hře zdůrazňuje procesualitu lekce, taková aktivita zvyšuje motivovanost dětí, vzniká proces stále aktivní interakce.²⁷

Typické pro hru v roli je vlastně to, že se člověk vžívá do jiné role, a to vlastním napodobováním a vcítěním do role druhého člověka. Člověk prostřednictvím hry v roli může získávat zkušenosti a dovednosti potřebné pro svůj osobní život. Může získat odpověď nad otázkami typu: „co by se stalo kdyby...“, nebo „jak budu jednat až...“. Tato hra nám napomáhá vypěstovat si vlastní intuitivní schopnosti a zároveň schopnost vcítění se do druhého člověka s možností odhadnout jeho chování v různých situacích.

2.2.2 Pohyb a pantomima

Pohyb a pantomima je vlastně neverbální způsob komunikace. Eva Machková popisuje pantomimu jako pohybový projev, při němž člověk s použitím celé psychosomatiky, s výjimkou řeči, vstupuje do role – stává se někým, něčím zcela jiným. Je to dramatická hra beze slov plná pohybu. Představy jsou základem pro pohybový a pantomimický projev, ale zároveň pantomima s pohybem vyvolávají představy další s cílem dosažení pravdivosti, přesnosti.²⁸

Velký přínos je, že pantomima v dramatické výchově umožňuje projev i těm hráčům, kteří mají problémy se slovním projevem, nebo opačně preferují slovní projev do té míry, že jím nahrazují akci. Pantomima může vytvořit přechod ke hře s plným výrazem, jestliže hráči příležitostně uplatní i hlasový projev, nejprve neartikulovaný, a pak elementární slovník (citoslovce, jednotlivá slova), a pak i nejnútnejší dialog. K tomu dochází spontánně, anebo dohromady na výzvu učitele. Cílem pohybové a pantomimické práce je postupně dosáhnout pravdivosti, přesnosti a sdělnosti.²⁹

K pantomimám patří celé množství cvičení a her začínajících chůzí různě motivovanou, přes hledání pantomimy nejrůznějších činností, včetně her typu na řemesla a na sochy. U pantomim podle Evy Machkové v užším slova smyslu často hrozí nebezpečí

²⁷ Srov. MARUŠÁK, R. a kol. *Dramatická výchova v kurikulu*, s. 14.

²⁸ Srov. MACHKOVÁ, E. *Úvod*, s. 93-94.

²⁹ Srov. Tamtéž, s. 93-94.

sebezpozorování, tendence k předvádění se, k bavení druhých, k „šáškování“ a „pitvoření“ se, zatím co by mělo jít hlavně o pocity pravdy a o hledání co nejpravdivějšího vyjádření dané činnosti, situace, charakteristiky. Toto nebezpečí se objevuje zejména tehdy, když hráči nejsou dost zralí, kde se příliš chvátá a v dalších mimořádných okolnostech.³⁰

Rozdělení, nebo spíše formy pantomim, tak jak na ně poukazuje Eva Machková:

Simultánní pohyb a pantomima – všichni hráči hrají současně stejnou činnost, námět.

Narativní pantomima – hráči provádějí činnost na základě vyprávění příběhu učitelem.

Pantomimicky sehraný příběh – zahráný příběh bez dialogu.

Speciálními druhy pantomim je zpomalená, nebo zrychlená pantomima – proniknutí do vnitřního světa postav při zpomalení pohybu, nebo naopak soustředění se jen na to nejdůležitější při zrychleném pohybu. Prozkoumávání, nebo vytváření prostředí – hraní při vymezení prostoru.³¹

Josef Valenta ukazuje, co na základě pantomimického ztvárnění základních způsobů můžeme hrát:

sám objekt - vstoupit do role a být jevem – vytvarovat z těla např. židli nebo zahrát pantomimicky „povahu“ starého, historického křesla, honosné knihovny, noblesní pohovky...

vykreslit jev pohybem - znázornit pohyby rukou déšť, listí, vody...

vytvořit jeho „zdroj“, vznik, původ (ce) - ztvárnit jev „hluboká noc“ pantomimou užití černého plátna...

vytvořit reakci na jev - reakce člověka na ostré slunce zacloněním očí rukou, reakce na vodní příkop přeskokem...

zahrát použití jevu - zahrát jev „strom“ pantomimou - rozepínání rukou, jako růst větví, nebo jev „plamen“ pantomimou - sepnutí a pohyb rukou nad hlavou, jako pohyb plamene...³²

V metodikách dramatické výchovy se obecně soudí, že pantomimické aktivity jsou pro nezkušené hráče snazší než aktivity verbální (slovní). U menších dětí je to pochopitelné –

³⁰ Srov. Tamtéž, s. 97-98.

³¹ Srov. Tamtéž, s. 94-96.

³² Srov. VALENTA, J. *Metody*, s. 127.

z důvodu jejich krátké komunikační zkušenosti, kdy se ještě příliš nevzdálila od doby převládání nonverbální komunikace. Naopak i nezkušení dospělí mohou uvítat nejprve pantomimickou individuální hru, avšak ani brzký vstup do verbálních aktivit pro ně nemusí být nepřijatelný.³³

2.3 Uplatnění dramatické výchovy

Ještě v roce 1990 byla dramatická výchova jen součástí mimoškolního vzdělávání, jen mateřské školy byly zapojeny do oficiálních programů práce pro MŠ, ale bez klasifikačních podmínek pro jejich skutečné uplatnění. Prvky dramatické výchovy se tedy uplatňovaly tam, kde pedagogové získali základní orientaci v kurzech. Po roce 1990 začala dramatická výchova vstupovat do učebních plánů a osnov na všech stupních škol.

V současné době dramatická výchova existuje jak v podobě mimoškolní, tak školní výchově. Mimoškolní dramatická výchova může být dobrovolná z hlediska účastníků, nebo výběrová, z důvodu, že zájemci procházejí určitým výběrovým řízením. Školní dramatická výchova je povinná /týká se povinné volby z výběru povinných předmětů/ pro určené žáky školy na základě jejich rozhodnutí.³⁴

Dramatická výchova se může uplatňovat:

- v zájmové činnosti
- jako vyučovací předmět
- jako metoda učební

Zájmová dramatická výchova se uplatňuje v základních uměleckých školách, kroužcích i v souborech a převážně směřuje k divadelním a dramatickým produkcím. Školní dramatická výchova jako předmět může být povinná, nepovinná nebo povinně volitelná se zaměřením k divadelním dovednostem a aktivitám. Dramatické metody uplatněné ve výuce jiných předmětů nebo ve výchově a vzdělávání v širším slova smyslu mohou existovat jako relativně samostatné učební celky s uplatněním dramatických metod.³⁵

³³ Srov. MACHKOVÁ, E. *Úvod*, s. 128.

³⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 172.

³⁵ Srov. MACHKOVÁ, E. *Jak se učí*, s. 191.

2.3.1 Dramatická výchova v MŠ

Dominique Mégardová ve své knize uvádí, že myšlenka uplatnit v mateřské škole dramatickou výchovu byla inspirována nejrůznějšími formami spontánních projevů, které jsou charakteristické pro dětský věk a které Jean Piaget nazval „dětský animismus“ (kouzelné chování). Děti si přejí být pohádkovou bytostí, zahrát si na vodníka, princeznu... Mají schopnost vidět v předmětech jednající bytosti, a tím je oživovat, dovedou na sebe brát nejrůznější role a našim úkolem je přece tuto dětskou představivost rozvíjet a udělat z ní prostředek sebevyjadřování a růstu.³⁶

Není snad slovo hra používáno v jazyce dětí jako v divadle? Mezi hrou, dítětem a tím, co mu dává divadlo, existuje souvislost. Hra je vlastně pro dítě přirozenou:

- potřebou
- vyjadřovacím prostředkem
- zábavou
- motivací

Právě dramatická hra při dramatické výchově, kde se uplatňují tyto čtyři body, představuje pro dítě skutečnou výchovu. Dramatická hra umožňuje dětem zbavit se vnitřního napětí skrze možnost nového způsobu objevení sebe sama i světa, jenž je odklopuje.³⁷

Podle Anny Baudisové se v mateřské škole i v nižších ročnících prvního stupně základní školy mohou v rámci dramatické výchovy rozvíjet děti ve skupinách své smyslové, tělesné, vztahové, slovní a představové schopnosti. Pod vedením pedagoga při hře postupně představují malé strukturované příběhy a učí se rozlišovat mezi skutečností a smyšlenkou.³⁸

Mateřská škola, jak popisuje Eva Machková ve své knize „Malý průvodce dramatickou výchovou v mateřské škole“, má ideální příležitost naplnit své poslání tím, že zajistí rovnováhu mezi jistou mírou omezování, které s sebou nese výchova ve formálně vzniklé skupině, a svobodným rozvojem osobnosti a lidské jedinečnosti každého dítěte. Dramatická výchova směřuje k naplnění této rovnosti. Dramatická výchova přitom nepředstavuje

³⁶ Srov. MÉGRIEROVÁ, D. *100 námětů pro dramatickou výchovu - Hry a cvičení pro děti od 3 do 10 let*. Praha: Portál, 1999, s. 11. ISBN 80-7178-288-2.

³⁷ Srov. Tamtéž, s. 11-12.

³⁸ Srov. BAUDISOVÁ, A. a kol. *Hry a cvičení pro dramatickou výchovu v mateřské a základní škole – Rozvoj vyjadřování a komunikace dětí*. Praha: Portál s.r.o., 1997, s. 7. ISBN 80-7178-178-9.

vlastně nic nového a mimořádného, je to jen geniálně jednoduchý přirozený způsob, jak vrátit dětství, co mu patří.³⁹

2.3.2 Dramatická výchova v současné škole

Dramatická výchova, jako zcela nový předmět, vstoupila do našich škol v devadesátých letech 20. století. Navázala na zkušenosti těch, kteří v době socialistického školství obor rozvíjeli mimo instituce povinné základní školy, jako například v literárně dramatických oborech lidových škol umění, v dětských divadelních souborech. Jejich pojetí výchovné práce vycházelo často z potřeb dětí, z přirozené dětské hry a tvořivosti, z respektujícího vztahu k dítěti a k jeho světu. Zavedení dramatické výchovy do našich škol, které bylo ovlivněno jistou dravostí, se projevilo v určitém zjednodušení. Vše, co je tvořivé, hravé, činnostní, je dramaticko-výchovné. Toto období, jak popisuje Radek Marušák, sice přineslo jisté povědomí o dramatické výchově a zavádění oboru v kontextu základního školství, ovšem mnozí pedagogové spojili pojem dramatická výchova pouze s pojmem hra. Dramatická výchova má skutečně výrazný podíl na znovuobjevení edukačního potenciálu hry, dílny a semináře provázející její vstup na půdu povinného školství skutečně přispěly k renesanci hry na našich školách.⁴⁰

Pedagogové postupně poznali edukační potenciál metod dramatické výchovy, možnosti jejich využití i mimo předmět samotný. Metody dramatické výchovy se staly součástí vzdělávacího procesu i právě mimo samotný obor. Směřování k jevištnímu tvaru a cílený rozvoj kompetencí souvisejících s uměním jsou v takovém případě potlačeny, ale ne zcela zrušeny. Děti, které tímto způsobem pravidelně v hodinách pracují, uvádí Radek Marušák, jsou lépe připraveny pro rolou hru, improvizaci, pro tvorbu etud i komplexnějších celků prezentace. Je to právě ovlivněno tím, že učení tohoto oboru probíhá i mimo rámec předmětu samého. Prostředkem naplňování cílů jiných oblastí se právě stává divadlo, divadelnost, práce s fikcí a zpřítomnění rolové hry.⁴¹

Dramatická výchova pracuje vždy a jedině s osobností každého žáka, bere ho jako jedince. To je jejím hlavním přínosem (každý je důležitý). Žák je vnímán jako subjekt procesu, jako individualita. Samotný proces dramatické výchovy vychází z respektu

³⁹ Srov. MACHKOVÁ, E. a kol. *Malý průvodce dramatickou výchovou v mateřské škole*. PRAHA: Artama ve spolupráci se Sdružením pro tvořivou dramaturgii, 1992, s. 3. ISBN 80-7068-047-4.

⁴⁰ Srov. MARUŠÁK, R. a kol. *Dramatická výchova v kurikulu*, s. 6.

⁴¹ Srov. Tamtéž, s. 7.

k individualitě dítěte, pracuje s jeho zkušenostmi a tvořivým potenciálem. Pedagog spolu s dětmi v procesu výuky hledá prostředky pro pomoc nalezení jednoty individuálního a společenského.⁴²

Jedním z hlavních principů dramatické výchovy je podle Radka Marušáka činnostní pojetí vyučování. Základem pozornosti je hlavně péče o probíhající proces, v němž je dítě aktivním spolutvůrcem. V činnosti dítě uplatňuje své předchozí zkušenosti a získává zkušenosti nové. Spojováním činností s emocionálním vnímáním a prožitkem přináší dítěti smysl. Nalezení smyslu je návratem k sobě.⁴³

Od 1. 9. 1997 byl schválen Vzdělávací program pro 1. – 5. ročník obecné školy. Díky tomuto dokumentu vstoupila dramatická výchova do obecné školy, a to jako samostatný předmět pro 1. -5. ročník. Jeho snahou je utvářet vnitřně bohatou osobnost žáka, vědomou si svých hodnot, schopnou sociálního porozumění a vzájemné spolupráce.

Vzdělávací dokument poukazuje na to, že dramatická výchova prostřednictvím prvků a postupů dramatického umění pozitivně ovlivňuje sociální a osobnostní rozvoj jedince. Dramatická výchova především využívá improvizaci, která napomáhá učit jedince jednat v navozených situacích, dále dramatických her, ve kterých se děti setkávají se situacemi týkajícími se jejich budoucího života. Dále mají možnost zahrát si roli někoho zcela jiného a možnost vybrat si z nich to nejlepší. To jim dovoluje zažít a pochopit množství lidských citů, myšlenek a názorů.⁴⁴

Vzdělávací dokument uvádí, že dramatická výchova zároveň sdílí zájmy s českým jazykem, prvoukou, výtvarnou a hudební výchovou a tudíž může jimi prolínat. Proto lze použít mnoho jejích prvků v těchto předmětech také jako metody práce.⁴⁵

Úkoly osnov pro 1. až 5. ročník obecné školy jsou rozděleny do dvou základních etap: pro 1. až 3. ročník a pro 3. až 5. ročník. Třetí ročník má zvláštní postavení v tom, že slouží jako mezidobí, kdy to, čeho bylo v dramatické výchově dosaženo za první dva roky, je upevňováno a dále rozvíjeno a zároveň se již objevují první kroky k plnění úkolů etapy druhé, náročnější. Je tak dána šance různě vyspělým dětem vyrovnat se se všemi úkoly. Do první etapy určené pro 1. – 3. ročník jsou zahrnuty:

⁴² Srov. MARUŠÁK, R. a kol. *Dramatická výchova v kurikulu*, s. 9.

⁴³ Srov. Tamtéž, s. 10.

⁴⁴ *Vzdělávací program obecná škola (1. – 5. ročník)* aktualizace dokumentu 1. září 2006, s. 154, (srovnáno dne 16. 2. 2013) dostupné pro: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/kompletni-pedagogicka-dokumentace-vzdelavaciho-programu-obecna-skola-cj-12035-97-20-vcetne-vsech-zmen-a-dopluku-1-cast-pro-1-5-rocnik>.

⁴⁵ *Vzdělávací program obecná škola (1. – 5. ročník)* aktualizace dokumentu 1. září 2006, s. 154, (srovnáno dne 16. 2. 2013) dostupné pro: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/kompletni-pedagogicka-dokumentace-vzdelavaciho-programu-obecna-skola-cj-12035-97-20-vcetne-vsech-zmen-a-dopluku-1-cast-pro-1-5-rocnik>.

- Dramatické hry a cvičení
- Jednoduché improvizace

Do druhé etapy určené pro 3. – 5. ročník jsou zahrnuty:

- Dramatické hry a cvičení
- Dramatické improvizace
- Cesty k divadlu⁴⁶

2.3.3 Dramatická výchova v zájmovém vzdělávání

Eva Machková konstatuje, že zájmová dramatická výchova se většinou odehrává v základních uměleckých školách, dále pak v souborech a v různých kroužcích. Literárně dramatické obory základních uměleckých škol (dále jen LDU ZUŠ) mají Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR schválený učební plán a osnovy. Výuka na LDO ZUŠ je rozdělena podle věku:

- přípravnou dramatickou výchovu
- I. stupeň základního studia pro žáky od 8 - 13let
- II. stupeň základního studia pro žáky od 14 - 18let
- pro dospělé

Učební plán a osnovy by měly být jen vodítkem, ne však závazným dokumentem z provozních, ekonomických a organizačních důvodů, protože vše je ovlivněno počtem dětí v dané lokalitě a výši zájmu dětí o tento obor. Počet dětí může být ovlivněn i cenou školného, která v současné době vlivem celkové ekonomické situace rodin hraje důležitou roli.⁴⁷

Soubory a kroužky mají v současné praxi výhodu i nevýhodu v tom, že nemají žádné směrnice a metodiky. Výhodou je to pro kvalifikovaného a zkušeného učitele, schopného vytvořit si samostatně plán práce a respektovat zájmy a potřeby konkrétní skupiny dětí.

⁴⁶ *Vzdělávací program obecná škola (1. – 5. ročník)* aktualizace dokumentu 1. září 2006, s. 156-159, (srovnáno dne 16. 2. 2013) dostupné pro: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/kompletni-pedagogicka-dokumentace-vzdelavaciho-programu-obecna-skola-cj-12035-97-20-vcetne-vsech-zmen-a-dopluku-1-cast-pro-1-5-rocnik>.

⁴⁷ Srov. MACHKOVÁ, E. *Jak se učí*, s. 192.

Nevýhodou je to pro nezkušeného vedoucího, který by na začátku potřeboval nějaké vodítko a inspiraci.⁴⁸

Zatím méně obvyklé, podle Evy Machkové, jsou v některých oblastech Česka kroužky tzv. „průchozí“ bez pevného členství, ale množí se instituce typu „nizkoprahových“ klubů, dostupných kdykoli a komukoli zaměřených zejména na problémovou mládež. Spadají sem také jednorázové akce, jako jsou programy dramatických center připravované podle určitých modelů pro celé školní třídy, které se zúčastní právě jednorázově.⁴⁹

Dramatická výchova se stala v zájmových činnostech součástí výchovy mimo vyučování. Spadá mezi zájmové činnosti esteticko-výchovné, které se vyznačují utvářením a formováním estetických vztahů dětí k přírodě, společnosti a jiným kulturním hodnotám. Činnosti jsou také zaměřeny na rozvíjení dramatického projevu prostřednictvím literárně-dramatické zájmové činnosti: četba individuální, předčítání, reprodukční činnost v podobě vypravování, přednesu, dramatizace, dramatické hry a improvizace zaměřené na rozvíjení poznávacích procesů, komunikativních dovedností, sociálních vztahů, tvořivé literární a dramatické činnosti a návštěvy kulturních představení v podobě divadel, besed s umělci...⁵⁰

⁴⁸ Srov. MACHKOVÁ, E. *Jak se učí*, s. 194.

⁴⁹ Srov. Tamtéž, s. 195.

⁵⁰ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 4., upravené vydání. Praha: Portál, 2008, s. 96. ISBN 978-80-7367-423-6.

DRAMATICKÁ VÝCHOVA A DIVADLO

Potvrdit si, že dramatická výchova a divadlo spolu souvisí, je již zcela zbytečné. I tak se tato kapitola na oba aspekty zaměří. Mohla by jedna složka existovat bez druhé? Mělo by cenu vychovávat děti a mládež v hodinách dramatické výchovy bez odezvy samotného divadla? Nenavazují tyto části výhradně na sebe? V této části bakalářské práce „snad“ nalezneme odpovědi na dané časté otázky.

3.1 Co má dramatická výchova společného s divadlem?

S touto otázkou pracuje i Luděk Richter. Souvisí spolu vůbec? Víc než se mnohým zdá. Jinak by ona výchova nemusela být dramatickou. Samotné slovo dramatická vyjadřuje, že jí jde o změnu vztahu jedním, jako specifickým druhem komunikace. V opačném případě jde o výchovu estetickou nebo obecněji o pedagogiku. Zjednodušeně řečeno, každý z těchto oborů, jak uvádí Luděk Richter, přináší pro osobnost dítěte výsledky stejně cenné, s výjimkou toho, že těžiště není ve vztazích a v jednání.⁵¹

To, co má dramatická výchova společného s divadlem, je hlavně podle Luděka Richtera **jednání**, které je jeden z nejdůležitějších cílů dramatické výchovy. Jednání je vlastně hybnou silou divadla, protože divadlo může jít dopředu pouze činy – jednáním, jak uvádí autor, na rozdíl od filmu, který může popohnat děj i stříhem obrázků.⁵²

Jedním z důležitých prvků sounáležitosti dramatické výchovy a divadla je podle Luděka Richtera právě **komunikace**. Divadlo stejně jako dramatická výchova s komunikací stojí a padá a pojmy jako partner, situace či tvar patří do jeho základního slovníku.⁵³

Dramatická výchova má dva póly, které jsou podtrženy existencí vztahem výchova – divadlo. **Dramatická výchova je vedle výchovy člověka také předběžná příprava pro divadlo, tedy i příprava pro herectví.** Vytváří předpoklady k tomu, aby i člověk herecky méně disponovaný byl schopen projevu, ale přesto může a má být zajímavý a tvořivý. Herectví je tedy spíše výsledkem dramatické výchovy než jejím základem. Jedinci bez dispozice, kteří neprojdou přípravnou fází, mívají právě potíže s mírou uvolnění či fantazií z důvodu ostychu z veřejné sebereprezentace.⁵⁴

⁵¹ Srov. RICHTER, L. *O divadle*, s. 59.

⁵² Srov. Tamtéž, s. 59.

⁵³ Srov. Tamtéž, s. 60.

⁵⁴ Srov. MACHKOVÁ, E. *Metodika dramatické výchovy zásobník dramatických her a improvizací*. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2011, s. 49. ISBN 978-80-7068-250-0.

„O existenciální spojitosti dramatické výchovy a divadla je snad zbytečné diskutovat. Dramatická výchova na principech divadelní nápodoby obrazu světa a jeho vztahů stojí a s nimi padá. Dramatická výchova je metodou kultivace člověka pomocí divadelních postupů a principů, přičemž tvorba divadelní inscenace je dílčím cílem a zároveň prostředkem tohoto procesu.“⁵⁵

3.2 Hraní divadla součástí dramatické výchovy

Každý z nás se určitě setkal s možností si zahrát, ať velmi krátce, v divadelním představení. Buď jako dítě v mateřské škole při vánoční besídce, kde se tato tradice nese už po generace, či jako žák na základní škole v rámci nějaké kulturní akce školy nebo snad v dramatickém kroužku.

Podle Lud'ka Richtera je mnoho učitelů dramatické výchovy, kteří se ztotožňují s myšlenkou: „Já nechci dělat divadlo, chci dělat dramatickou výchovu!“ Ale co je dramatická výchova bez divadla? Hraní představení je jedním z prostředků dramatické výchovy a zároveň orientačním cílem jejich jednotlivých kroků. Dramatická výchova se stává jen shlukem vnějškově příbuzných postupů a technik používaných pro cokoli. A až se někdo zeptá, proč se studuje na divadelních fakultách, budeme těžko odpovídat.⁵⁶

Může vlastně dramatická výchova existovat bez divadla? Můžeme učit dramatickou výchovu bez toho, abychom hráli divadlo? Dovedeme si představit dramatickou výchovu bez hraní představení? Podle Lud'ka Richtera právě hraní představení či práce na divadelním tvaru je jedním z prostředků dramatické výchovy a zároveň orientačním cílem jejich jednotlivých kroků.⁵⁷

Jediné, co bych osobně vytkla autorovi této knihy, je dávat divadlo na pozici cíle. Myslím si, že konečné divadelní představení by mělo už na začátku pro členy dramatického kroužku být hlavně a jen motivací. Co je pro děti větší odměnou, než se ukázat před ostatními v krásných kostýmech a s naučeným příběhem či pohádkou? Slovo cíl bych vyměnila za slovo motivace. Po všech ostatních stránkách souhlasím s Lud'kem Richtrem a stavím to i na své vlastní zkušenosti.

⁵⁵ RICHTER, L. *O divadle*, s. 61.

⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 61.

⁵⁷ Srov. Tamtéž, s. 61.

4. O DIVADLE I VŠEOBECNĚ

Tato kapitola se věnuje ve zkratce pojmu divadlo a všemu, co s divadlem souvisí. Co nám divadlo dává a ukazuje? Více se zabývá vztahem divadla a dítěte, jeho přínosem jak pro dítě, tak pro divadlo. Stručně prochází přehled vývoje dětského divadla. Základ této kapitoly tvoří převážně vše kolem dětského divadla.

4.1 Co je divadlo

Hned úvodem se odkazují na praktický divadelní slovník Luďka Richtera, který popisuje divadlo jako **druh umění**, nebo výsledek specifické umělecké činnosti. Divadlo je napodobivé, většinou kolektivní umění, jež v přímém styku s divákem předvádí na vztazích založené situace, které vznikají a jsou řešeny názorným jednáním postav, usilujících o dosažení určitého cíle a jsou integrovány postupně vytvářeným a sdělovaným společným tématem. Divadlo je také **konkrétní inscenace či představení**, dále pak **institucí**, **zabývající se provozováním divadelních děl**, většinou souborem herců a dalších tvůrců (dramaturg, režisér, scénograf...), s vlastní budovou nebo bez ní (zájezdové divadlo). A nakonec si ho můžeme představit **jako budovu**, určenou pro divadelní produkce.⁵⁸

Divadlo je vlastně obrazem vztahů, jednání a chování, typů a charakterů lidí. Divadlo nám ukazuje vzorník k použití, v němž můžeme vidět souvislosti, jak co působí, co z čeho vyplývá. Zjednodušeně řečeno, co je k pláči, anebo co je směšné... V divadle poznáváme i vztahy k druhým lidem, k přírodě, k věcem, k vlastnímu životu. Podle Luďka Richtera divadlo žije ze vztahů, které jsou vytvářeny mezi herci na jevišti. Divadlo nám otevírá řadu témat a situací, s nimiž se každý z nás v životě setkává.⁵⁹

Divadlo nám dává možnost stát se někým zcela jiným, výjimečným nebo naopak zcela obyčejným. Otevírá nám možnost ztvárnit jakoukoliv roli. Podle Luďka Richtera je divadlo „mocný kouzelník“, jenž dokáže téměř vše... Muže může hrát žena, dítě může hrát dospělého, v divadle nehraje pohlaví ani věk zcela žádnou roli. Vše je podmíněno výběrem předlohy, představy o způsobu divadelní realizace.⁶⁰

⁵⁸ Srov. RICHTER, L. *Praktický divadelní slovník*. Praha: Společenství pro pěstování divadla pro děti a mládež Dobré divadlo dětem, 2008, s. 29. ISBN 978-80-902975-8-6.

⁵⁹ Srov. RICHTER, L. *O divadle*, s. 88-89.

⁶⁰ Srov. Tamtéž, s. 16.

4.1.1 Divadlo a děti

Dítě, podle Dominique Mégrierové, vnímá realitu jako svět mísící vše dohromady. Jako svět, v němž se všechno odehrává podle jeho představ, aniž by bylo schopno opustit svůj vlastní úhel pohledu. Právě divadlo dítěti pomůže uvědomit si samo sebe a osvojit si okolní svět. Dítě nerozlišuje mezi zdáním a skutečností. Za pomoci divadla si dítě bude moci tento rozdíl uvědomit. Při hře se neskutečné stává skutečností, dítě je však vedeno, aby jedno od druhého rozlišovalo. Divadlo skrze dramatickou hru umožňuje dětem se zbavit vnitřního napětí, protože jim dovoluje se projevit novým způsobem – objevit samo sebe i svět, jenž ho obklopuje. Všechny složky dětské osobnosti budou díky dramatické hře trvale propojeny a to přispěje k tomu, aby se z dětí staly vyvážené bytosti, které budou samy se sebou spokojené.⁶¹

Alena Urbanová popisuje, že dítě vnímá divadlo dvěma způsoby na rozdíl od dospělého diváka. Dokáže se totiž podat iluzi skutečnosti a zároveň ví, že vše je jen „jako“, že je to vše jen hra. Dospělý člověk tyto dva póly nemůže již zažít a pocítit napětí mezi nimi. To, co zaručuje prožitek dítěti na jevišti, je existence pólů. Jeden z pólů je právě skutečnost a druhý je hra, Alena Urbanová tuto dvoupólovost nazvala skutečnost hry.⁶²

4.1.2 Stručný přehled vývoje dětského divadla

O tom, že divadlo má již dlouholetou tradici, není třeba pochybovat. Svědectvím je o tom Řecko, Turecko, Řím.... Stačí, když při našich cestách navštívíme tyto státy a poohlédneme se po jejich středověkých kulturních památkách, tak nám neunikne, že vedle paláců a chrámů nechali již panovníci postavit divadla tak důmyslně, aby několik tisíc lidí součastně mohlo sledovat a slyšet divadelní hry.

Po staletí se podoba divadla proměňovala a měnil se i zároveň vztah společnosti k divadlu, jak poukazuje Eva Cílková ve své knize. Divadlo se dostalo také do škol. Ve středověku se začaly uplatňovat dramatické aktivity při výuce latiny jako praktická cvičení a později se hrály i antické hry. Tím si žáci vedle jazyka osvojovali i antický pohled na život a svět.

⁶¹ Srov. MÉGRIEROVÁ, D. *100 námětů pro dramatickou výchovu*. Praha: Portál s.r.o., 1999, s. 12. ISBN 80-7178-288-2.

⁶² Srov. URBANOVÁ, A. *Mýtus divadla pro děti*. Praha: Arama, 1993, s. 61. ISBN 80-7068-063-6.

Školské divadelní hry měly podle humanistů cvičit paměť, zdokonalit studenty v latině, naučit dobrému vystupování, vychovávat k mravnosti a také ulevit od školské dřiny, to činilo výuku zábavnější, hravější ale zároveň efektivnější.⁶³

V Čechách zavedli divadelní činnost do škol v 16. století jezuité. Zpočátku se hrály například upravené biblické hry, morality a antické komedie. V 18. století (josefínské reformy školství 1774) byl dokonce vydán zákaz nejprve veřejného a následně i neveřejného předvádění školských představení. Do školy se divadlo vrací až v 19. století jako zájmová činnost a mimoškolní činnost, a to v podobě příležitostných veřejných vystoupení. Zpočátku se hrály cizí divadelní hry, které překládali vlastenečtí učitelé, zvláště kněží, ale později si hry i sami psali. V období 1. republiky se hledali nové metody vyučování přibližující školu životu, podporující dětské zájmy a potřeby dětské aktivity. V poválečném období a v dalších letech 20. století se dramatická výchova přesunula na úroveň dětského divadla, na mimoškolní aktivity. Dramatická výchova se vrací do základního školství teprve nyní, ve 21. století, v nově zpracovaném Rámcovém vzdělávacím programu základního školství, ale zatím nebývá běžným vyučovacím předmětem.⁶⁴

O pohledu na vývoj školského, studentského a dětského divadla se zmiňuje Eva Machková v knize „Úvod do studia dramatické výchovy“. Uplatnění dramatu a divadla ve školní výchově a výuce má počátek už ve středověkém vyučování latiny, při němž byly čteny i Terentiovy komedie. Odkud pak vedla cesta k ilustraci četby pantomimou a postupně i k inscenování her. K Terentiovým hrám se později připojily i komedie Plautovy, objevené až roku 1428. Představení bývala zpočátku jen v uzavřeném školském prostředí, teprve později byla zavedena i představení veřejná. Od konce 15. století vznikaly v Evropě i nové hry napodobující Terentia, Plauta a Seneku.⁶⁵

V 19. století se divadlo vrací do školy, zejména do školy základní, tentokrát už ne jako záměrnou součást vyučování, ale jen jako zájmová, mimovyučovací činnost v podobě příležitostných vystoupení.⁶⁶

⁶³ Srov. CÍLKOVÁ, E. *Hrajeme pohádky z celého světa*. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 9-10. ISBN 978-80-7367-695-7.

⁶⁴ Srov. Tamtéž, s. 10.

⁶⁵ Srov. MACHKOVÁ, E. *Úvod*, s. 6.

⁶⁶ Srov. Tamtéž, s. 14.

4.2 Dětské divadlo - divadlo hrané dětmi

Co se vlastně rozumí dětským divadlem či termínem divadlo hrané dětmi? Luděk Richter se ve svém divadelním slovníku odkazuje na to, že dětské divadlo je nepřesný termín, jímž je spíše míněno právě divadlo hrané dětmi. Divadlo hrané dětmi popisuje jako větev amatérského hereckého či loutkového divadla, specifická právě věkem herců. Zvýšenou roli v divadle hraném dětmi má respektování toho, s kým je tvořeno.⁶⁷

Zásadní problémy, které přináší realizace dětského divadla, popisuje Eva Machková. Jsou jimi hlavně rozdíl mezi dětským hráčstvím a uměleckým hráčstvím. Dětem chybí osvojení hráčské techniky. Je to způsobeno právě dětstvím, kdy dochází teprve k rozvoji koordinace svalstva, tvoří se slovní zásoba. Děti kolem 11. roku, které se již delší dobu věnují dramatickým aktivitám pravidelně a dlouhodobě, mohou zvládat některé vnější herecké techniky.⁶⁸

Dětské divadlo je typické svým dětským přirozeným projevem, který nás vždy mile překvapí a „pohládí po srdíčku“. Ale právě přirozený dětský projev je možný pouze tehdy, jak uvádí Eva Machková, když dítě jedná samo za sebe a do popředí vystupuje jednání, ne vnitřní stavy. Dítě musí věřit své motivaci, když jeho jednání vychází ze skutečně vzniklé situace, kterou musí opravdu ono samo překonat. To je na tom to krásné, že neumí být falešné, pak se to na něm pozná. Malé dítě má v sobě již radost z napodobování.⁶⁹

Divadlo podle Evy Cílkové v dětech nenásilně **rozvíjí komunikaci**, toleranci, tvořivost a partnerství. Při ztvárnění role děti prožívají a poznávají vnitřní svět jiných lidí. Vystupují ze své subjektivity a poznávají vnitřní svět druhých z jiné strany, „zevnitř“, jinak než je obvyklé: „díívají se očima toho druhého a nosí jeho šaty“. Zkušenost má ve hře význam pro poznávání situací, charakterů a vztahů, umožňuje hlubší a osobnější pochopení a tím vede k trvalejšímu zapamatování. Divadlo vlastně dětem vytváří prostor, v němž se přirozeně učí přijímat druhého takového, jaký je, mít pochopení pro jeho chyby a omyly a zároveň uznat jeho přednosti a schopnosti.⁷⁰

⁶⁷ Srov. RICHTER, L. *Praktický divadelní slovník*. Praha: Společenství pro pěstování divadla pro děti a mládež Dobré divadlo dětem, 2008, s. 31. ISBN 978-80-902975-8-6.

⁶⁸ Srov. MACHKOVÁ, E. *Jak se učí*, s. 168-169.

⁶⁹ Srov. Tamtéž, s. 169.

⁷⁰ Srov. CÍLKOVÁ, E. *Hrajeme pohádky*, s. 6-7.

4.2.1 Divadlo pro děti

Řekne-li se „divadlo pro děti“, tak každý z nás si určitě vybaví své dětství a návštěvy divadelních představení tvořené speciálně pro školy. Luděk Richter popisuje divadlo pro děti, jako divadelní inscenace tvořeny pro dětské diváky určitého věku, které lze ještě rozdělit:

- divadlo, které je určeno **speciálně pro děti** (určitého věku), neboť počítá s jejich zkušenostmi, potřebami, zájmy
- divadlo určené pro **smíšené publikum**, stejně srozumitelné a účinné pro děti i dospělé, vyznačuje se střídáním prvků pro děti a dospělé
- divadlo, určené pro dospělé, které však bez problémů **mohou vidět i děti**, zpracovává takovou látku a takovým způsobem, že je v hlavních rysech přístupná i dětem
- divadlo **výlučně pro dospělé**, divadlo, které pro děti není, neboť některou z těchto podmínek nesplňuje, dětem nic neříká, v některých případech může i škodit ⁷¹

Dětské obecnstvo, jak tvrdí Alena Urbanová, má své zvláštnosti, je vstřícné a bezpředsudečné. Můžeme jen potvrdit, že pro ně je divadlo samotnou atrakcí, bez ohledu čekání na děj na jevišti. Ještě v mladším školním věku neumějí kriticky hodnotit, co je nezaujme, to ihned během představení zapomenou.⁷²

4.2.2 Dětské divadelní představení

Rozhodneme-li se, že bychom s dětmi chtěli vytvořit divadelní představení, je přínosné čerpat z dobrých rad, zkušeností či návodů, které nám jsou skrze knihy a publikace nabízeny a zároveň čerpat z jejich názorové různorodosti.

Eva Cílková vychází ze zkušeností s dětmi z mateřské školy. Považuje za důležité si s dětmi povídat, zjistit zájem o to, co budeme hrát. Pro úplně malé děti doporučuje vybrat pohádku předem, či vycházet ze zájmu při předčítání pohádek. Role u dětí rozdělujeme podle zájmu, je důležité si zajistit i náhradníky u jednotlivých důležitých rolí. Děti pro publikum hrají rády a to je motivuje k nacvičování. Texty podle Evy Cílkové upravujeme

⁷¹ Srov. RICHTER, L. *Praktický divadelní slovník*. Praha: Společenství pro pěstování divadla pro děti a mládež Dobré divadlo dětem, 2008, s. 32 - 33. ISBN 978-80-902975-8-6.

⁷² Srov. URBANOVA, A. *Mýtus divadla pro děti*. Praha: Artama, 1993, s. 64. ISBN 80-7068-063-6.

s dětmi při nacvičování hry. Vždy vycházíme z potřeb dané skupiny dětí. Sledujeme spontánnost dětí, která ovlivňuje podobu hry, představení. Děti jsou schopné vymyslet jiný konec, je to způsobeno převedením příběhu do dětského světa, kde děti uplatňují zkušenost reálného světa i fantazie. Divadlo by nemohlo být tvořeno bez kulisy, rekvizit a hlavně kostýmů. Kulisy slouží k orientaci herce na jevišti či scéně. Je velmi podnětné podporovat děti při tvorbě všech potřebných divadelních pomůcek, jako jsou kulisy, převleky, různé rekvizity. Celkový dojem lze dotvořit různými zvuky a hudbou.⁷³

Luděk Richter, na rozdíl od Evy Cílkové, poukazuje na tvrzení, že nejlepší divadlo pro děti je to, co se jim nejvíce líbí, tak, že je to podle něho demagogický populismus. Vychází z toho, že pokud by děti měly dělat jen to, co se jim „líbí“, proseděly by zbytek života u televize.⁷⁴

Richter zastává názor, že divadlo nemusí zajistit kvalitu, když je barevné, veselé, spontánní, když je hodně hlasité či obsahující různé expresivní prostředky.... Cílem divadla je podle Lud'ka Richtera „potěšit“, „komunikovat s divákem“, pokládá za důležité předávání hodnot s cíli pedagogickými, výchovnými, estetickými. Jinak jde spíše o zavděčování se, prodávání se.⁷⁵

*Dítě není nejvyšší instancí. Je našim partnerem a cílem našeho snažení. Cílem a partnerem hodným respektu – k němuž patří i důstojnost vzájemného vztahu a nesnižování uměleckých kritérií.*⁷⁶

4.2.3 Úloha divadla hraného dětmi

Jaká je vlastně role, nebo spíše řečeno úloha divadla hraného dětmi? Má divadlo přínos pro naše děti i dnes?

Jak uvádí Eva Cílková, dramatický projev u dětí rozvíjí fantazii i představivost. Děti skrze dramatický projev objevují možnosti sebevyjadřování, uvědomují si své tělo a zároveň se sžívají s různými lidskými vlastnostmi. Kamarádům, rodičům aktivně a tvořivě předávají svá různá sdělení. Rozvíjí se jejich komunikativní dovednosti. Hraní divadla

⁷³ Srov. CÍLKOVÁ, E. *Hrajeme pohádky*, s. 11.

⁷⁴ Srov. Tamtéž, s. 48.

⁷⁵ Srov. RICHTER, L. *O divadle*, s. 48.

⁷⁶ Tamtéž, s. 49.

přináší dětem odreagování a uvolnění se. Mají společnou radost z pohybu, řeči a radosti ze vzájemné spolupráce. Hraní dává dětem možnost prožít role, které jim běžný denní život nepřinese. Ztvárnění divadla dává dětem vzájemné obohacení, radost a prožívání.⁷⁷

Hraní i pohyb, jak píše Eva Cílková, je vlastně přirozený projev každého dítěte. Hraní je jejich celodenním zaměstnáním, stává se startem pro život a přípravou do vstupu světa nás dospělých. Hra je zábavou i základní potřebou dítěte. Přispívá k celkovému rozvoji dovedností i schopností dítěte. Hraní jako vyjadřovací prostředek rozvíjí představivost a zároveň je motivací, která podporuje citový rozvoj dítěte.⁷⁸

Podle Ludka Richtera je divadlo prostředkem kultivace člověka, socializačním prostředkem. Poukazuje na to, aby bylo divadlo stále potřebnou součástí lidské kultury a nevyklidilo pole jen televizním a filmovým potokům krve. Jeho snahou je podpořit nabízení divadla dětem i mládeži i po té, co opustí mateřskou, obecnou či základní školu. Děti si samy divadlo nenajdou, nemají pro to motivaci ani návyky z domova. Ono krátké se setkávání dětí s divadlem v mateřské škole, má zapříčinění vzniku pocitu, že divadlo je jen pro „mrňouse“. Divadlo má cosi vzácného, jak uvádí Luděk Richter. Je to bezprostřední setkání člověka s člověkem, možnost popovídat si o věcech, které ho zajímají či trápí. Sdílení společných věcí, krás života, smutku i radosti. Divadlo je prostředkem, který nás spojuje.⁷⁹

4.2.4 Divadlo, pohádka a děti

Největší motivací pro činnost dětského divadla je bezpochyby nácvik pohádkového příběhu. Dobro a zlo děti rády zobrazují a přirozeně se s nimi ztotožňují. Autorka zde vychází ze zkušenosti vedení divadelního kroužku na základní škole, kde se nechává inspirovat pohádkovým příběhem. Děti již od začátku ztvárnění dětského představení jsou natěšeny na veřejné představení, které je podle Evy Cílkové motivuje k práci. Jednotlivé scény jsou nacvičovány podle připraveného scénáře pohádkové hry, ale nezapomíná na spoluúčast dětí na procesu tvorby. Vedle ztvárnění pohádkové role vyplynou v činnosti kroužku další aktivity dramatické výchovy, které s touto činností souvisí (pohybové a

⁷⁷ Srov. CÍLKOVÁ, E. A HRÁBKOVÁ, I. *Děti hrají divadlo*. Praha: Portál s.r.o., 2005, s. 12. ISBN 80-7367-044-5.

⁷⁸ Srov. Tamtéž, s. 12.

⁷⁹ Srov. RICHTER, L. *O divadle*, s. 77.

pantomimické hry, hry na rozehrání, či uvolnění...). Pro děti je velkým přínosem divadlo proto, že nenásilně rozvíjí komunikaci, toleranci i partnerství. Zároveň děti prostřednictvím role prožívají a poznávají vnitřní svět jiných lidí.⁸⁰

Pohádkový příběh pomáhá k motivaci všeobecně hlavně dětí předškolního věku, jak při činnostech výtvarných, hudebních, jazykových. Zároveň pohádka podle Evy Svobodové a Hanky Švejdrové může sloužit jako materiál, na kterém se dítě učí různé dovednosti. Pohádka přináší různá poselství, kterým díky dramatickému prožitku dítě lépe porozumí. Velice podnětné je zjištění dítěte, že ono skrze pohádkovou bytost prožívá totožné strachy, problémy i radosti. A to mu dává schopnost se vyrovnat s vlastními obtížemi. Právě dramatická výchova a její metody, jak uvádí Eva Svobodová, nabízí při práci s pohádkou přirozený prostor pro aktivní učení formou prožitku a vlastní zkušenosti okořeněnými fantazií.⁸¹

Děti si svět bez pohádek nedovedou ani představit, jsou vlastně důležitou součástí jejich dětského života a jejich pomocnou silou při pochopení životních situací. Jak uvádí Ivana Veltrubská, děti po pohádkách hladoví. Pohádky jsou pro vytváření zdravých životních scénářů nutné. Každý z nás zažil, jak děti pohádky vítají. Co taková pohádka podle Ivany Veltrubské musí poskytnout, aby dítě skutečně oslovila?

- umožnění se identifikovat s hrdinou
- jasný a dobře čitelný děj
- jasné ztvárnění dobra a zla
- potrestání zla⁸²

Děti předškolního věku určitě zaujmeme pohádkou, ale co děti starší? Proto právě záleží na věku. Samozřejmě děti předškolního i mladšího školního věku dávají přednost pohádkám, starší děti či školáci již potřebují, jak píše Ivana Veltrubská, konkrétní příběhy ze života, které jim pomáhají při řešení jejich situací a problémů v běžném životě. Dospívající mládež potřebuje příběhy s obdivovaným hrdinou s ceněnými vlastnostmi, či představení založená spíše na verbálním projevu. Malé dítě si dělá skrze pohádkový příběh v hrubých obrysech orientační mapu života, starší školák chce již řešit konkrétní úkoly své

⁸⁰ Srov. CÍLKOVÁ, E. *Hrajeme pohádky*, s. 7-8.

⁸¹ Srov. SVOBODOVÁ, E. ŠVEJDOVÁ, H. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál s.r.o., 2011, s. 112 – 113. ISBN 978-80-262-0020-8.

⁸² Srov. VELTRUBSKÁ, I. *Divadlo očima dětí – dramatika pro děti*. Praha: Ikarus Mělník, 1994, s. 42 – 43. ISBN 80-7068-064.

socializace a dospívající jedinec, podle Ivany Veltrubské, již postavit cíl do životního scénáře.⁸³

Jedině, jak mohu reagovat, je poděkovat autorkám za zkušenosti, které vložily do svých knih. Určitě jsou mnohým pedagogům, či vedoucím divadelního kroužku vodítkem při práci s dětmi. Já osobně, mohu jen potvrdit. Již mnohokrát jsem využila cenných rad, inspirací a zkušeností z těchto knih pro moji práci s dětmi. Proto mohu jen souhlasit, že pohádka děti motivuje k jednání.

⁸³ Srov. VELTRUBSKÁ, I. *Divadlo očima dětí – dramatika pro děti*. Praha: Ikarus Mělník, 1994, s. 64-65. ISBN 80-7068-064.

5. ZÁVĚR

Moje práce vznikala ze získávání odborných i praktických poznatků či zkušeností mnoha autorů knih i publikací, kteří svoji pracovní činnost věnovali rozšiřování, zkvalitnění a prosazování oborů dramatická výchova, divadlo a zároveň jejich práce byla spojena s dětmi. Dokládání provázanosti dramatické výchovy a divadla je určitě důležité i potřebné, a to nejen ze vzájemné potřeby těchto oborů.

Cílem této práce bylo, poukázat na to, že divadlo hrané dětmi, je součástí dramatické výchovy a zároveň získat mnoho podnětných poznatků a cenných zkušeností pro mé využití v praxi. Dle zjištěných informací se dramatická výchova v mnoha směrech prolíná s divadlem. Důkazem je sounáležitost v principech, cílech a metodách, které tvoří dramatickou výchovu divadelně-dramatickou. Dramatická výchova je vlastně cesta směřující k divadlu. Zde, bych chtěla použít citovanou větu Evy Svobodové a Hanky Švejdové. „*Od divadla se liší tím, že zde nejsou diváci,...*“.⁸⁴

Má bakalářská práce mi umožnila získat, mnoho cenných informací ze světa dramatické výchovy a divadla. Uvědomila jsem si, bohaté využití metod dramatické výchovy při práci s dětmi. Dramatická výchova i divadlo vrací dětem přirozenost a možnost si uvědomovat sám sebe, ale i druhé.

Všem těmto autorům děkuji za cenné poznatky, z kterých jsem měla možnost vycházet při psaní mé práce. Získané poznatky se budu snažit uchovat ve své paměti nastálo a v budoucnu je i rozšiřovat s možností využití v praxi.

⁸⁴ SVOBODOVÁ, E. ŠVEJDOVÁ, H. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál s.r.o., 2011, s. 9. ISBN 978-80-262-0020-8.

Seznam použitých zdrojů

- BAUDISOVÁ, A. a kol. *Hry a cvičení pro dramatickou výchovu v mateřské a základní škole – Rozvoj vyjadřování a komunikace dětí*. Praha: Portál s.r.o., 1997. ISBN 80-7178-178-9.
- BLÁHOVÁ, K. *Uvedení do systému školní dramatiky - Dramatická výchova pro učitele obecné, základní a národní školy*. Praha: IPOS, 1996. ISBN 80-7068-070-9.
- CISOVSKÁ, H. *Možnosti dramatické výchovy v rozvoji osobnostně sociální kompetence budoucích učitelů*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-295-5.
- CÍLKOVÁ, E. A HŘÍBKOVÁ, I. *Děti hrají divadlo*. Praha: Portál s.r.o., 2005. ISBN 80-7367-044-5.
- CÍLKOVÁ, E. *Hrajeme pohádky z celého světa*. Praha: Portál s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7367-695-7.
- MACHKOVÁ, E. *Jak se učí dramatická výchova Didaktika dramatické výchovy*. 2. vydání. Praha: Akademie múzických umění v Praze, divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky, 2007. ISBN 978-80-7331-089.
- MACHKOVÁ, E. A kol. *Malý průvodce dramatickou výchovou v mateřské škole*. PRAHA: Artama ve spolupráci se Sdružením pro tvořivou dramatiku, 1992. ISBN 80-7068-047-4.
- MACHKOVÁ, E. *Metodika dramatické výchovy zásobník dramatických her a improvizací*. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2011. ISBN 978-80-7068-250-0.
- MACHKOVÁ, E. *Úvod do studia dramatické výchovy*. 2., upravené vydání. Praha: NIPOS, 2007. ISBN 978-80-7068-207-4.
- MARUŠÁK, R. a kol. *Dramatická výchova v kurikulu současné školy – využití metod a technik*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-472-4.
- MÉGRIEROVÁ, D. *100 námětů pro dramatickou výchovu - Hry a cvičení pro děti od 3 do 10 let*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-288-2.
- PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 4., upravené vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.
- RICHTER, L. *O divadle (nejen) pro děti*. Praha: Společenství pro pěstování divadla pro děti a mládež Dobré divadlo dětem, 2006. ISBN 978-80-902975-6-0.
- RICHTER, L. *Praktický divadelní slovník*. Praha: Společenství pro pěstování divadla pro děti a mládež Dobré divadlo dětem, 2008. ISBN 978-80-902975-8-6.

SVOBODOVÁ, E. ŠVEJDOVÁ, H. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál s.r.o., 2011. ISBN 978-80-262-0020-8.

URBANOVÁ, A. *Mýtus divadla pro děti*. Praha: Arama, 1993. ISBN 80-7068-063-6.

VALENTA, J. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1865-1.

VELTRUBSKÁ, I. *Divadlo očima dětí – dramatika pro děti*. Praha: Ikarus Mělník, 1994. ISBN 80-7068-064.

Vzdělávací program obecná škola (1. – 5. ročník) aktualizace dokumentu 1. září 2006. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/kompletni-pedagogicka-dokumentace-vzdelavaciho-programu-obecna-skola-cj-12035-97-20-vcetne-vsech-zmen-a-dopluku-1-cast-pro-1-5-rocnik>.